

Berdjajew zegt het zoo aangrijpend duidelijk: „Tot het nihilisme kon slechts een ziel geraken, die op den geestelijken bodem der Russische Orthodoxie groot geworden is”, „maar die” — voegt hij er aan toe, „het geloof verloren heeft”. Dit oordeel houdt, onbedoeld, een vonnis in over de Orthodoxe gnosis. Berdjajew motiveert het zelfs door te zeggen dat de Orthodoxie „een door en door eschatologische vorm van het christendom is, die den twijfel aan de mogelijkheid om de cultuur te rechtvaardigen, in zich bevat”.

Uit deze verkeerd gerichte toekomstverwachting groeide een haat tegen het bestaande, tegen Gods Schepping. De twijfel ging over in zekerheid: Uit dien twijfel groeide het nihilisme, „dat een opstand tegen de aardse goederen is en een ascetisme zonder genade”. Het Orthodoxe geloof hield tenslotte in dat „de wereld zelf, wijl geschapen, wijl eindig, antithetisch tegenover God zou staan.”⁹⁾ Het bevatte dus kiemen van het verderf, die een zeer gunstigen voedingsbodem vonden en „met het groot worden der ziel” zich sterk ontwikkelden, zoodat het geloof verloren ging.

Berdjajew ziet hier het verband zeer goed: „er bestaat”, zegt hij, „een diepe innerlijke betrekking tusschen het Russische Nihilisme en de Russische apokalyptiek”. Deze woorden hebben de beteekenis van een geloofsgetuigenis. We kennen reeds zijn afkeer van het Christendom, zooals dat „zich in de geschiedenis heeft geopenbaard”. Hij gaat zelfs zoo ver om dien afkeer een specifiek (Russische) religieuze gevoelsuiting te noemen en komt dan tot de verbijsterende, maar in zijn wereldbeschouwing geheel passende, conclusie, dat die „Russische religieuze stemming of met kracht in een radicale loochening van het Christendom en de religie te voorschijn treedt, of zich kleedt in het verlangen naar een zuiver, d.i. een door de geschiedenis niet bevestigd Christendom”.

Tot welke oordeelen leidt toch het subjectivisme: „De Russische heilsverwachting heeft”, volgens Berdjajew, „nu eens een religieuze, dan weer een sociaal-politischen inslag”, de „religieuze motieven” kunnen naar zijn meening zoo maar „overgedragen worden in de a-religieuze en anti-religieuze sfeer” en de „religieuze energievormen” gemakkelijk „omgebogen in de richting naar het sociale toe”. „De dienst aan de goddelooze en antichristelijke idee van het communisme wordt”, zegt hij, „door die „religieuze energievormen” der ziel gedragen”, en daarom zal de maatschappij „door de energievormen der zonde worden hervormd, wanneer de waarheid in haar taak tekort schiet”.

In de universalistische mystiek, met haar leer van den „God-menschelijken kosmos”, heeft het woord religie zijn beteekenis geheel verloren. In den „harmonischen donder der kosmische muziek” wordt de eigen klank van dat woord niet meer gehoord. Het is hier tenslotte de mensch, van wien alles uitgaat. Daarom verandert de „religieuze energie” zoo licht van object, wordt zij zoo gemakkelijk „omgebogen” in een andere „richting”. Daarom heeft het geloof zoo weinig weerstandsvermogen: het wortelt niet in Gods beloften, het onderwerpt zich niet aan Zijn geboden. Zoo kon het Russische volk een „gunstigen bodem voor de anti-religieuze propaganda bereiden”.

Uit den afkeer van een wereld, die men in de macht van den Satan waande, ontstond¹⁰⁾ dus volgens Berdjajew, het Russische atheïsme: Het „loochende God omdat het de Schepping boos en vol onrecht zag, vervuld met het lijden der onschuldigen. Uit een merkwaardige liefde tot waarheid en gerechtigheid werd de Russische mensch een atheïst”.

Die opstand tegen het lijden was een opstand tegen God. De bekende nihilist Belinsky „verwierp” een wereld, „wier bestaan met het lijden van haar bewoners gekocht is”, en klaagde God aan zulk een wereld te hebben geschapen. „Uit ethische overwegingen”, riep hij uit, „moet men God loochenen”. Zijn stem vond bij menigeen weerklank. Altijd is het weer die onheilige wereld met al haar leed, die de „ombuiging naar het sociale toe” veroorzaakt¹⁰⁾: „Het teere gevoel van Dobroliubow, (een ander nihilist) kon het heerschende onrecht en de leugen niet verdragen... met een echt Russisch maximalisme voltrok hij nu den sprong uit de Christelijke vroomheid in het radicale nihilisme”. Zijn redeneering is zeer karakteristiek voor de groep, die hij vertegenwoordigt: „Wanneer God dan de wereld in het boosje laat liggen, moet de mensch zelf het licht in de duisternis dragen”.

9) Prof. Dr K. Schilder: „Wat is de Hemel”, pag. 60.

10) We moeten hier natuurlijk voorzichtig zijn met het gebruik van woorden als „ontstond”, „veroorzaakte” e.d. De wereldbeschouwing van een mensch is niet simpel de resultante van de werkingen van een groot aantal aanwijsbare factoren en is dus ook niet met behulp van de kennis daarvan geheel te begrijpen. (Zie „Philosophia Reformata”, pag. 60.)

Berdjajew wijst met een enkel woord op de overeenkomst van deze Russische probleemstelling met die van Marcion.¹¹⁾ Hij meent dat het Russische atheïsme consequenter is dan het oude Marcionisme, omdat „de erkenning van God een rechtvaardiging van het kwaad en een verzoening daarmede beteekende”. „Maar”, voegt hij er aan toe: „Een liefde tot den mensch, die zich tegen God wendt, wendt zich tenslotte tegen de persoonlijkheid van den mensch zelf”.

Van een werkelijke liefde tot de menschheid is bij de nihilisten echter geen sprake.¹²⁾ De haat drijft hen. „Om het geringste deel der menschheid gelukkig te maken”, schreef Belinsky, „kon ik, geloof ik, alle overigen te vuur en te zwaard vernietigen”. Deze mensch wordt geheel door den haat verteerd: „Een vreeselijk mensch ben ik”, roept hij uit, „wanneer zulk een mystieke tegenzin de macht over mij krijgt”. Deze mystieke tegenzin is zijn atheïstische idee: hij is als door den duivel bezeten, de meest verschrikkelijke waanzin regeert hem. Geen wonder dat zelfs Dostojewsky een afkeer van hem had. Berdjajew merkt nog op dat iedere Rus tot zulk een „vreeselijk mensch” kan worden, wanneer hij door een dergelijke idee bezeten wordt. In Dostojewsky's romans zijn die menschen te vinden; de bloedige geschiedenis der Russische revolutie kent ze bij tientallen. Lenin was bereid om driekwart van de menschheid voor de komst van het communisme te offeren.

De zelfbekentenissen van Belinsky is verschrikkelijk om te hooren, zij leert ons hoe diep de haat tegen God een mensch kan vernederen. Zij leert ons ook veel omtrent de motieven van het bolsjewisme. Wij willen daarom de „ontwikkeling” van het nihilisme tot het bolsjewisme aan de hand van Berdjajew's boek den volgenden keer nader beschouwen.

A.

B. t. B.

11) Zie de stukken van Dr Vreugdenhil over Marcion in dit blad (b.v. III en V: „De Reformatie” van 28 Februari en 13 Maart).

12) Zie het bekende stuk van Max Scheler over het ressentiment („Vom Umsturz der Werte” I, pag. 45 t/m. 236), b.v. pag. 162. We komen hierop nog terug.

UIT DE SCHRIFT

De verzezen Profeet, de Zijnen aan de Schriften blindend.

En begonnen hebbende van Mozes en van al de Profeten, legde Hij hun uit in al de Schriften hetgeen van Hem geschreven was. Lucas 24:27.

De verschijningen van Christus na Zijn opstanding hebben niet uitsluitend ten doel om de Kerk door het getuigenis van apostelen en andere „ooggetuigen” van de waarachtigheid Zijner verrijzenis te verzekeren. Daartoe zou het voldoende geweest zijn, als Christus éénmaal aan de in voltallige zitting bijeenvergaderde apostelenschaar verschenen was, en daarna zonder pauze Zijn „anabasis” ten hemel had voortgezet. Maar de zegevierende Held vertraagt de schreden op Zijn triumftocht. Zoo dwingt Hij Zich tot rustig gaan op een landweg in het late middaguur, om in een met brandend hart aangehoorde „theologische verhandeling” aan twee heel gewone leden van Zijn Kerk het juiste inzicht in de Schriften te geven, en laat den in spanning Zijn komst verbeidenden engelen nog een wijle de gelegenheid hun harpen af te stemmen tot den zuiveren toon van hun te spelen welkomstlied.

Ook deze verschijning, waarmede Christus schijnbaar Zichzelf weerhoudt om met haast Zijn gloriëtocht te vervolgen, laat, evenals de negen andere verschijningen, een lichtstraal der openbaring vallen op de verhouding tusschen Christus en Zijn Kerk, zooals die voortaan zijn zal; ook op den weg naar Emmaüs is Hij bezig het contact met Zijn Kerk te regelen.

Daarom komen de ambten van den Verzezen bij elk der verschijningen zoo evident naar voren. Wij zien telkens „den opgestanen Levensvorst, Zijn ambt bedienende en opstijgend tot Zijn Vader” (Zie „De Reformatie”, vorige week).

Bij de ontmoeting van de Emmaüsgangers springt de profetische werkzaamheid van Christus terstond in het oog. Dit heeft deze verschijning gemeen met die van eenige uren later, in den kring der discipelen. Beide malen is het de verzezen Profeet, die de Zijnen aan de Schriften bindt. Beide malen exegetiseert Hij ambtelijk voor hen de Schriften, beginnend van Mozes en toonend hun de lijn der Godsopenbaring in „Wel, Profeten en Psalmen” (vers 44). Beide malen werkt Hij in op hun verstand, aanvangend met een verwijt: „o onverstandigen en tragen van hart om te gelooven al hetgeen de Profeten gesproken hebben”, en openend „hun verstand, opdat zij de Schriften verstonden” (vers 45).

In deze profetische binding aan de Schriften vinden deze twee verschijningen, aan de Emmaüsgangers en 's avonds aan „de elven en die met hen waren” haar overeenstemming.

Toch is er verschil. Christus, tusschen opstanding en hemelvaart, doet niet tweemaal hetzelfde. Daarvoor heeft Hij weer te groote haast. Hij verschijnt eerst aan Kleopas en zijn vriend, twee niet met zekerheid te identificeren gewone kerkleden, als zij in particulier gesprek gewikkeld zijn. Later verschijnt Hij aan „de elven en die met hen waren”, dat is de in principe officieel bijeenvergaderde gemeente met haar ambtsdragers, de apostelen. Voor beide groepen is Hij de Profeet, die hen aan de Schriften bindt en in de Schriften leidt. Maar Hij doet dit bij de leden Zijner Kerk particulier en bij Zijn gemeente officieel in haar bijeenkomst. Hij geeft Zijn ambtsdragers de toekomstige dienaren des Woords en leeraren der Kerk, in gemeenschap met de Gemeente, een bijzonder college in de openbaringsgeschiedenis. Maar Hij wijst daarin principiëel de valsche onderscheiding af, die een dwalende Kerk later maken zal tusschen „clerus en leken”. Want aan al de Zijnen tezamen, en aan het minste lid Zijner Kerk particulier belooft Hij Zijn profetische leiding in de Schriften, om uit te leggen al wat van Hem geschreven is!

Nu mogen al de Zijnen gerust en vol vertrouwen zijn, als zij de Schriften openen om Christus te vinden! Nu mag elke Schriftlezer, de huisvader aan tafel en de leden der mannenvereniging, ja elk die zich geloovig buigt over Gods Woord, verzekerd zijn, dat hun het licht van Christus' Geest niet zal ontbreken! Zij zullen den Christus vinden in de Schriften. Want de verzezen Profeet is bij hen, verlicht hun „onverstand” en spoort de „traagheid” van hun hart aan tot snelle vlucht.

Uit „Mozes en al de Profeten” wordt hun nu de Christus openbaar. Als Christus hen profetisch leidt door Zijn Geest, hebben zij voor Marcion noch voor eenig antisemitist iets te vrezen. Het Oude Testament wordt voor hen dan niet minder Christus-openbaring dan het Nieuwe. Want de Verzezen Zelf toont ons, profetisch, Zijn eigen beeld in al de Schriften!

W.

N. S.

KERKELUK LEVEN

„Moet dat nu zó?” (XII.)

(Intermezzo.)

Op mijn vorig artikelje ontving ik enkele brieven, een andere reactie was een opmerking van „Arie van Maaswijk”. Voorzover die brieven van ter in het artikel bedoelde vergadering aanwezig zijn (alle min één), en ze mij aanleiding geven tot antwoord, zal ik dat antwoord geven, zoodra een mij in uitzicht gesteld officieel schrijven mij bereikt heeft; en waar „Arie van Maaswijk”, onder zijn gewone naam althans, ook ter vergadering geweest is, zal ook hij zich dan beantwoord zien. Rest dus nog die ééne brief van een niet ter vergadering aanwezige; die viel trouwens buiten den kring der genoodigden, want hij heeft tot een andere faculteit behoord, wat eigen studiegang betreft.

Schrijver, hoewel mijn streven toegedaan, is een beetje bang, dat de V.U. schade lijden zal van dergelijke dingen, als ik publiceerde. Ik ook. Daarom publiceer ik juist. Men moet de V.U. beschermen tegen vreemde inkruipeels, die de gereformeerde kerk schade doen, de verhoudingen bederven, en dus dat bederf óók haar zelf betrekken. En men moet haar er aan herinneren, dat zij gedragen wordt niet door een groepje, maar door de gereformeerde gezindheid. Maakt zij zich dienstbaar aan een groepje, of: bevordert zij factisch groepsvorming, dan wrekt zij dit aan haar zelf. Daarom moet men haar waarschuwen. En waar het handelingen betreft, die door publicaties in de dagbladen zijn voorbereid, maar dan zó, dat die publicaties door hun onjuistheid een directe waarschuwing aan V.U.-instanties onmogelijk maakten, terwijl voorts nadat de eerste stap op een heilloozen weg gezet is, de veel ergere semi-publieke weg wordt vrijgegeven — psychologen zullen mij begrijpen... — er is immers een groote groep van studenten, candidates en predikanten en wel toegelaten hoogleraren opgekomen... — daar moet men wel publiceren; particuliere correspondentie helpt in dit stadium niet meer. Wie dus meent, dat de V.U. schade lijdt, moet niet mij vragen: houd op met bespreking, maar de V.U.: houd op met zulke dingen te laten doen; sta Uw gebouwen er niet voor af, laat geen geheimjes aan jonge, jongere, oude en oudere lieden daar in bewaring gegeven worden tegenover hen, die de V.U. óók noodig heeft. En laat niet tusschen de breede massa van menschen, die de V.U. telkens om steun vraagt, een wig drijven in Uw eigen gebouwen in praesentie van Uw eigen hoogleraren. Wie de V.U. dienen wil, moet hár verzoeken, zulke vergaderingen dadelijk te verbieden, en dit met evenveel nadruk in de dagbladen publiceren, als de eerste, onjuiste kennisgevingen daarin de openbaarheid zochten. Op die manier kan en de V.U., en de dagbladen (zoover zij geen advertenties, maar eigen berichten doorgaf) een fout herstellen, tot haar eigen nut.

Want ons volk is niet dwaas. En zijn leiders moeten slechts van de wijsheid heil verwachten.

Of wat dunkt U?

Men publiceert Klinkt prachtig. Men publiceert: raren”. Klink men in de the zaak gehou komst, karakter vergaderingen, o maar het minst Kampen. Een va hoogleraren”, m men, en de facu de heeren, die d gen: of men rel gnevand, hen v iter in Kampen later gevru halen, de colle en wij zouden te komen, die h te zoeken”, als geschoond als wel hooglerare weet. En men heimen verklap die trouwen en dezelfde beve jan? Of die pr tlap geheimen, maar ik vecht. Haraut” b.v. ook opende, laat ons nou men mij be met twee m En dan de g a zelf pas exar looghoogleraar collega van die vertellen... Er vidden veel vo Holland mogen Rotterdam Delft sche hoorzaal v ligt Rotterdam Het volk wacht van „Den Ha VII. zoo bizon tusschen gebe endat ik verkle in het openbaa nog niets —; e ddaten en prec aantekeningen geven aan ond datische gewo licht werkte, e wijsheid er wa Laat men da zeggen. Er zijn moeten worden voor staan. Ma gebruik geen aker wel zegg verhandelde n spijt me, maar van Rotterdam praandviser d heel wat ander is geen geheim Gaat men op volgen onderv tegen groepsvo den, voorzoove ik wak ze, n ken voor deze drijft). Men geweest. Want niet il verhuider, dat het wasschen hinnenkamer. betrokkenen. C Kerken, geen a contact met c lijk leven, als oert aangewe meer gewaars En als men zeg ik: ja, zek gebeurde, waa waar die vraa Voorts heb gische — maan ring. Laat het der semi-publ vraag dat niet der V.U. DESNOODS tech zoo iets Hoedemaken (Opmerk den opbouwen aan ons Dolee ik, deze week kel af te staa ntilijven; en het niet graa ook een enke maar voor ée